

UOT:355.

**MÜASIR MÜHARİBƏNİN İDEOLOJİ HAZIRLIĞININ APARILMASI
QANUNAUYGUNLUQLARI**

dosent Nəbiyev Niyazi Hüseynali oğlu, Əlizadə Şəms Şahin qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
niyazi.nabiev@mail.ru

Xülasə: Məqalədə müasir müharibənin ideoloji hazırlığının aparılması qanunauyğunluqlarından danışılır. Müharibə elə mürəkkəb bir prosesdir ki, bəzən onun əsil mahiyyətinin başa düşülməsi çətinləşir. Bu da ondan irəli gəlir ki, müharibəyə əl atan dövlət və qüvvələr ixtiyarlarında olan ideoloji vasitələrdən, diplomatik kanallardan, siyasi imkanlardan istifadə edərək ölkə daxilində və xaricində apardıqları təbliğat vasitələri ilə yanlış təsəvvürlər yarada bilirlər. Müharibənin aparılması diplomatik, ideoloji hazırlıqdan başqa ölkənin iqtisadi və hərbi hazırlığını, elmi potensialının da səfərbər olunmasını tələb edir. Çünki müharibə çox böyük miqyaslı sosial hadisə olduğu üçün onun aparılması da böyük miqyasda güc, qüvvə və potensial tələb edir.

Açar sözlər: müharibə, hərbi hazırlıq, ideoloji hazırlıq, ictimai-siyasi fikir, silahlı qüvvələr

Ключевые слова: война, военная подготовка, общественно-политическое мышление, вооружённые силы

Key words: war, military training, public and political mention, military power

Təbiətin və cəmiyyətin ictimai-inkişaf qanunauyğunluqları kəşf edilmədiyi bir vaxtda ictimai-tarixi bir hadisə olan müharibənin meydana gəlmə qanunauyğunluqları haqqında irəli sürülən fikir və nəzəriyyələr obyektiv gerçəkliyi ifadə etmir və bununla da təbii ki, onun elmi şəkildə qavranılmasını da qeyri-mümkün edirdi. Bəsit qənaətlərin, elmi nəticə və nəzəriyyələrin müəlliflərinin irəli sürdüyü fikirlər tarixi baxımdan müəyyən əhəmiyyətə malik olsalar da onlar hələ müharibələrin meydana gəlmə və inkişaf qanunauyğunluqlarını izah etməyə nəinki qabil deyildir, əksinə onlar öz qeyri-elmi mövqeləri ilə ictimai fikir tarixində yanlış qənaətlərin yayılmasına zəmin yaradırdılar. Bu nəzəriyyələrin bəziləri müharibələrin başlanmasını silahlı qüvvələrlə bağlayıb onları xalqların və insanların alın yazısı kimi qələmə verirdi. Ancaq cəmiyyətin bütün sahələrində olduğu kimi hərbi elminin, ictimai-siyasi fikir tarixinin inkişafı nəticəsində aydın oldu ki, müharibələr heç də xalqların alın yazısı deyil.

Lakin müharibə elə mürəkkəb bir prosesdir ki, bəzən onun əsil mahiyyətinin başa düşülməsi çətinləşir. Bu da ondan irəli gəlir ki, müharibəyə əl atan dövlət və qüvvələr ixtiyarlarında olan ideoloji vasitələrdən, diplomatik kanallardan, siyasi imkanlardan istifadə edərək ölkə daxilində və xaricində apardıqları təbliğat vasitələri ilə yanlış təsəvvürlər yarada bilirlər. Müharibənin meydana gəlmə qanunauyğunluqlarına ciddi bələd olmayan adamlar isə yalnız müharibənin xarici əlamətlərinə görə nəticə çıxarırlar ki, bu da çox vaxt düzgün olmur. Onun üçün böyük hərbi nəzəriyyəçisi K.Klauzevits müharibəni buqələmunla müqayisə edir. Çünki müəyyən vaxtlarda müharibə elə xarici əlamətlərlə müşayət olunur ki, həmin əlamətlərə görə müharibənin sosial xarakterini və siyasi məzmununu müəyyənləşdirmək mürəkkəbləşir. Tarixdən də məlumdur ki, ədalətsiz müharibələrdə silahlı qüvvələr bütün gücü ilə döyüşərək qorxu, zorakılıq, aldatma, ideoloji təsir və s. kimi amillərdən istifadə edib müharibənin sosial mahiyyətini gizlədirlər. Ermənistanın təcavüzkar dairələri Azərbaycana

qarşı müharibəni başlayarkən məhz belə üsul və vasitələrdən məharətlə istifadə etdilər. Onlar öz siyasətlərinin mahiyyətini Dağlıq Qarabağ ermənilərinin hüquqlarının Azərbaycan tərəfindən kobud şəkildə pozulması, tarixi həqiqətlərin bərpası, millətlərin öz müqəddəratını müəyyənləşdirmək hüququ və s. kimi şüarlar altında gizlədərək keçmiş İttifaq və dünya ictimaiyyətində yanlış təsəvvür yaratmağa nail oldular. Lakin bu keyfiyyət bir daha göstərir ki, müharibənin ideoloji hazırlığının aparılması üçün fəal siyasət yeridilməsi tərəflər üçün əlverişli şərait yarada bilər. Müharibənin aparılması diplomatik, ideoloji hazırlıqdan başqa ölkənin iqtisadi və hərbi hazırlığını, elmi potensialının da səfərbər olunmasını tələb edir. Çünki müharibə çox böyük miqyaslı sosial hadisə olduğu üçün onun aparılması da böyük miqyasda güc, qüvvə və potensial tələb edir.

Müharibələrin gedişini və başa çatmasını şərtləndirən qanunlar Silahlı mübarizənin başlanması ilə siyasətin aparıcı rolunda müəyyən keyfiyyət dəyişiklikləri meydana gəlir. Çünki bu zaman müharibənin aparılması siyasətin dinc qanunauyğunluqlarına deyil, yeni şəraitin tələblərinə əsaslanır. Bu da müharibənin, silahlı mübarizənin xüsusiyyətlərindən irəli gəlir. Bir sözlə, müharibənin başlanması üçün əmr verildikdən sonra quruda və suda hərbi fəaliyyət artıq diplomatların arzu və istəklərindən deyil, müharibənin öz qanunauyğunluqlarından irəli gəlir. Hərbi əməliyyatların başlanması silahlı mübarizənin yenilməz qanunlarını hərəkətə gətirir və onlara riayət olunmasını tələb edir. Bütün qanunlar kimi bu qanunlar da obyektivdir, insanelərin iradə və zəkasından asılı olmayaraq mövcuddurlar və həmin qanunlara riayət edilməməsi məntiqi olaraq ordunun məhvində, dövlətin isə məğlubiyyətinə yol açar bilər. Mürəkkəb ictimai-tarixi hadisə olan müharibənin və silahlı mübarizənin xarakterinin və məzmununun aydın dərk edilməsi üçün bu qanunauyğunluqların mahiyyətinə nüfuz etməyin böyük əhəmiyyəti vardır. Onlar müharibələrin meydana gəlməsinin, aparılmasının və başa çatdırılmasının ümumi tərəflərini əks etdirir. Mahiyyət etibarilə bütün müharibələrin arasında bir ümumilik, oxşarlıq var və onların düzgün təhlili üçün ilk növbədə müharibənin qanunauyğunluqları öyrənilməlidir. Ancaq müharibələr arasında mahiyyətə bir oxşarlıq, ümumilik olmasına baxmayaraq xarici əlamətlərinə və təzahür xüsusiyyətlərinə görə bir-birinin oxşarı olan müharibə tapmaq mümkün deyil. Belə fərqlilik bir çox tarixçilərə müharibənin sabit qanunlarının olmasını inkar etməyə əsas versə də əslində bu mütəhərriklik elə müharibə qanunlarının öz daxili xarakterindən doğur. Məlumdur ki, ictimai-tarixi hadisələr, o cümlədən də hərbi-tarixi hadisələr mütləq eyni şəkildə təkrar olunmur. Onların yalnız hərəkətverici qüvvələrində bir oxşarlıq tapmaq və ümumiləşdirmələr aparmaq mümkündür. Hərbi tarixindən də məlumdur ki, müharibə aparan tərəflər həmişə bir çox obyektiv şərtlərlə qarşılaşmalı olur. Bunlar hansılardır?

Birincisi, müharibə aparan tərəflər yalnız aid olduqları cəmiyyətin daxili iqtisadi potensiala və imkanlara uyğun olaraq verə bildiyi maddi vəsait, texnika və canlı qüvvə ilə kifayətlənməyə məcburdurlar.

İkincisi, vuruşan tərəflər mövcud ictimai və iqtisadi münasibətlərlə, hərbi şəraitlə müəyyənləşən konkret siyasi və hərbi məqsədlər uğrunda mübarizə aparırlar.

Üçüncüsü, vuruşan tərəf qarşı tərəfin əks fəaliyyəti ilə rastlaşmalı olur.

Dördüncüsü isə vuruşan tərəflər müəyyən xarici amillərlə - məkan, zaman, metroloji və s. amillərlə hesablaşmalı olurlar. Bütün bu sadalanan xüsusiyyətlər əsasında vuruşan tərəflərin iradəsindən və istəyindən asılı olmayaraq mövcud olan müharibə qanunlarının əsas əlaqələrini və zəruri həlqələrini izləmək mümkündür. Bu qanunların obyektivliyi heç də onların elm tərəfindən nə dərəcədə öyrənilməsindən, insanlar tərəfindən nə səviyyədə başa düşülməsindən asılı deyil. Qanunlar elm və ayrı-ayrı subyektlər tərəfindən təsdiq edilməsindən asılı

olmayaraq mövcuddur və onların subyektiv şəkildə ləğv etmək və ya aradan qaldırmaq mümkün deyildir. Əksinə, onların tələblərinə riayət edilməməsi, praktiki fəaliyyətdə rəhbər tutulmaması acı nəticələrə gətirib çıxara bilər. Müharibə qanunlarının obyektiv xarakteri başqa qanunlar kimi xüsusən özünü o zaman qabarıq hiss etdirir ki, insanlar onların əksinə gedirlər və bununla da qarşıya qoyulan məqsədə çata bilməyib uğursuzluğa düşər olurlar. Lakin müharibənin başlaması ilə ona qədərki siyasətə son qoyulmur, yalnız başqa vasitələrlə davam etdirilir. Cəmiyyətin inkişafında özünü göstərən qanunlar da yeni şəraitə uyğunlaşaraq müharibənin qanunları ilə qarşılıqlı əlaqədə təzahür edir. Müharibə qanunauyğunluqlarını şərti olaraq aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq mümkündür:

1) Müharibələrin meydana gəlməsini, onların məqsədlərini və həmçinin müharibələrə siyasi rəhbərliyin iqtisadi və siyasi şəraitdən asılılığını müəyyənləşdirən qanunauyğunluqlar;

2) Müharibələrin gedişinin və başa çatdırılmasının qüvvələr nisbətindən (iqtisadi, elmi-texniki, mədəni, hərbi) asılılığını ifadə edən qanunauyğunluqlar;

3) Silahlı mübarizənin gedişi və başa çatdırılmasının hərbi əməliyyatların aparılması üsullarından asılılığını ifadə edən vasitədi.

Müharibənin siyasətlə bağlılığı bir də onda özünü göstərir ki, müharibənin sosial xarakteri, onun ədalətli və ədalətsiz olması müharibəyə gətirib çıxaran siyasətin xarakteri ilə müəyyənləşir. Bu bağlılıq müharibənin mahiyyətini, onun hərəkətverici qüvvələrini və mənbəyini araşdırmağa daha geniş zəmin yaradır.

Hərb sənəti (məharəti) hər b elminin mühüm sahələrindən biridir. O, müharibəyə, müxtəlif əməliyyat və döyüşlərə hazırlaşmağın, onların aparılmasının üsul və formasını öyrənir. Bir elm sahəsi kimi formalaşması çox-çox sonralara təsadüf etsə də hər b sənətinin kökləri müharibə və orduların meydana gəldiyi dövrlərə gedib çıxır. Çünki, hələ ən qədim zamanlarda əlinə silah alan insanlar qarşı tərəfə qalib gəlmək üçün müxtəlif yollar və vasitələr axtarır tapmaq məcburiyyətində qalmışdılar. Döyüşdə adətən o tərəf qalib gəlirdi ki, həmin tərəf şüurlu şəkildə fəaliyyət və təsir formalarını axtarır tapırdılar, müəyyən təcrübəyə riayət edirdilər. Vaxt ötdükcə bu sahəyə diqqət xeyli artırıldı. Çünki, adi say üstünlüyü ilə qələbə çalmaq heç də həmişə mümkün olmurdu və döyüşün taleyi daha çox hansı tərəfin sınaqmış fəndlər işlətməsi ilə həll olunurdu. Sözsüz ki, hər b sənətinin əsasını təkcə onun praktiki tərəfi təşkil etmirdi. Bu elm sahəsinin də nəzəri əsasları vardır. Ancaq, onu hərbin digər sahələrindən daha çox fərqləndirən xüsusiyyət ondan ibarətdir ki, hər b sənəti bir qayda olaraq nəzəriyyə və praktikanın daha qabarıq vəhdəti kimi özünü göstərir. Bu, praktiki vərdişlərin həyata keçməsinin bütün səviyyələrdə olan komandirlərin və şəxsi heyətin yaradıcı zəkası, təşəbbüskarlığı, qətiyyəti və digər keyfiyyəti ilə şərtlənirdi.

Hərb tarixinə maraqlı səhifələr yazmış görkəmli sərkərdələrin böyüklüyü də məhz praktiki vərdişləri və fəndləri, döyüşdən döyüşə əldə edilmiş təcrübə qənaətləri zamana və şəraitə uyğunlaşdıraraq məharətlə tətbiq etməsi məharəti ilə ölçülürdü. Bir sözlə hər b sənəti silahlı mübarizənin obyektiv qanunauyğunluqlarının əks etdirsə də bu qanunauyğunluqların həyata keçirilməsində subyektiv amilin rolu böyükdür və hər b sənəti nəzəriyyəsi də bu cəhətə xüsusi diqqət yetirir. 26 Hərb sənəti üç tərkib hissəsindən ibarətdir: strategiya, əməliyyat sənəti (operativ sənət) və taktika. Strategiya - ölkənin və onun silahlı qüvvələrinin müharibəyə hazırlaşdırılması, strateji əməliyyat və kampaniyaların aparılması, ölkənin ərazi bütövlüyünün qorunması üçün başqa mübarizə formalarından, o cümlədən, partizan hərəkətindən istifadə edilməsi ilə bağlı olan məsələləri öyrənir. Strategiya eyni zamanda ölkənin müharibəyə hazırlaşdırılmasına və silahlı mübarizənin aparılmasına məsul olan ali baş

komandanlığın, ali hərbi-siyasi rəhbərliyin, ali hərbi orqan və qərargahların fəaliyyət sahəsidir.

Ədəbiyyat

1. Hərbi psixologiya və pedaqogika I və II hissə – müəllif polkovnik Raizi İsmayılov Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi. - Hərbi nəşriyyat 2014.
2. Hərbi bilik jurnalları müxtəlif nəşrlər. - Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi orqanı.
3. Əliyev N.A. və Gözəlov S.S. Hərbi qulluqçu şəxsiyyətinin psixologiyası və hərbi intizamın Möhkəmləndirilməsi. Bakı 2000 ci il
4. Əliyev N.A. və Gözəlov S.S. Hərbi qulluqçuların döyüş fəaliyyətinin və xidmətinin psixoloji təhlili Bakı 2000 ci il
5. Əliyev N.A. və Gözəlov S.S. Şəxsi heyətin və hərbi kollektivlərin psixologiyasına döyüş şəraitinin təsiri Bakı 2000 ci il

ЗАКОНОМЕРНОСТЬ ПОДГОТОВКИ ИДЕОЛОГИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ СОВРЕМЕННЫХ ВОЙН

Набиев Ниязи Гусейнали оглы, Ализаде Шемс Шахин кызы

Резюме

В статье говорится об идеологических аспектах современных войн в мире. Настоящая суть войны это сложный момент. Это означает, что воюющие страны используют все идеологические и дипломатические методы для создания почвы раздоров между странами. Это требует идеологической, дипломатической, экономической и военной подготовки страны. Война это широкомасштабный процесс и требует больших сил и потенциала.

THE MAIN IDEOLOGICAL ASPECTS OF MODERN WAR IN THE WORLD

Nabiev Niyazi Huseynali, Alizada Shams Shaxin

Summary

In article speaks about ideological aspects of modern wars in the world. The true aim of war is difficult process. This significates the countries use all diplomatic and ideological methods for creation disaster between countries. For that use economical, military, diplomatic trainings. The war is large process and need grand power and potence.

Rəyçi: dos. Nəbiyev Niyazi

Fiziki tərbiyə, çağırışa qədərki hazırlıq və mülki müdafiə kafedrasının 16 noyabr 2024-cü il tarixli iclasın 04 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 18 noyabr 2024-cü il